וְתְפִילִין – שגם מצותם ביום ולא בלילה. וְאִיזוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא, כגון מְזוּזָה – וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ (דברים ו, ט). מַעֲקֶה – וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ (שם כב, ח). והשבת אֲבֵידָה – הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ (שם, א). וְשִׁילּוּחַ הַקֵּן – כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר לְפָנֶיךָ..שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ (שם, ו־ז).קושייה על הכלל של המשנה : וּכְלָלָא הוּא – האם הכלל ששנינו 'כל'.. עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, זה הקובע לנהוג על פיו בכל מצות אלו, חֲרֵי מַצָּה – של ליל א' בפסח. וּשְׂמָחָה – לשמוח בג' רגלים. וְהַקְהֵל – התכנסות כל ישראל להר הבית בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, וְלִקְרֹא באזניהם קצת מִצְוֹת מספר 'דברים'. דְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הן, וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת בהן, ואילו לפי החלק הראשון של הכלל במשנה היה לנו לפוטרן. וְתוּ קשה החלק השני של הכלל, וַהֲרֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה שנאמר בו (יהושע א, ח) 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה', וּפְרִיָה וּרְבִיָה – להעמיד תולדות, וּפְרִיּוֹן הַבֵּן. דְּלָאו מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא הוּא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת מלקיימן, ולפי כלל משנתינו היה לנו לחייבן. מיישבת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין לְמֵדִין מִן הַכְּלָלוֹת – מלשון 'כל' לומר שאין יוצא מן הכלל, שלא תמיד דייק התנא בדבריו, וכפי שמוכח ממשנתינו. ומוסיף רבי יוחנן: וְאֶפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ חוץ – שמפרט מה יצא אל מחוץ לכלל, ונראה שדוקא המפורטים יצאו, אין למדין שאין עוד דברים שיצאו.

מצינו שגם לשון 'חוץ' אינו בדוקא: דִּתְנַן (בעירובין כו:) כָּל – בְּכָל דָּבָר מזון כגון פת, יין, ושאר פירות מְעָרְבִין בערב שבת 'עירובי חצרות' ועירובי תחומין. עירובי חצרות, כדי להתיר להוציא ולהכניס בשבת מן הבתים לחצר שהם פתוחים לתוכה. ו'עירובי תחומין', כדי להתיר ולילך ממקום העירוב עוד אלפים נוספות מחוץ לתחום שבת. וּמִשְׁתַּתְּפִין - בשיתופי מבואות בכל דבר. חוּץ מִן הַמַּיִם וּמֶלַח, שאינם מזון. וקשה וְתוּ לֵיכָּא מלבדם עוד דברים. וְהָאֵיכָּא גם כַּמֶּהִין וּפִטְרִיּוֹת שאין מערבים ומשתתפים בהם שאינם דבר מזון ולא נזברו, אֶלָּא מוכח שאין לְמֵדִין מִן הַכְּלָלוֹת וַאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ חוּץ.שנינו במשנה. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת: מֻנָּח דין זה. משיבה הגמרא, נָמַר – לומד ב'מה מצינו' מִתְּפִילִּין, מַה – כמו שמצאנו בִּתְפִילִּין שהיא עשה שהזמן גרמא, נָשִׁים פְּטוּרוֹת כמו שיבואר להלן, אַף כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת. ומבארת הגמרא: וּתְפִילִּין שנשים פטורות, נָמַר לָהּ בהקיש מִתַּלְמוּד תּוֹרָה, נאמר (דברים ו, ז) 'וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ' 'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ', מַה תַּלְמוּד תּוֹרָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת, שדורשים 'וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ', ולא 'לבנותיך', אַף תְּפִילִּין נָשִׁים פְּטוּרוֹת. שואלת הגמרא. מנין לנו להקיש תפילין לתלמוד תורה ולפטור את הנשים: וְנַקִּישׁ תְּפִילִּין לְמְזוּזָה ויהיו חייבות בתפילין כמו במזוזה, שהוקשו הללו זו לזו שנאמר (שם) 'וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ' 'וגו', 'וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ'. משיבה הגמרא: מסתבר להקיש תפילין לתלמוד תורה, שכן תְּפִילִּין לְתַלְמוּד תּוֹרָה אִיתְּקִישׁ פעמיים, בֵּין בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה – של קריאת שמע וכמבואר למעלה. וּבֵין בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה – של קריאת שמע 'וּקְשַׁרְתָּם אֹתָם לְאוֹת על יֶדְכֶם' וגו' 'וְלִמַּדְתֶּם אתם אֶת בְּנֵיכֶם' (דברים יא יח יט). ואילו תְּפִילִּין לְמְזוּזָה הוקשו רק בפרשה הראשונה, אבל בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה לֹא אִיתְּקִישׁ.

שואלת הגמרא: וְנַקִּישׁ מְזוּזָה לְתַלְמוּד תּוֹרָה ונדרוש שכמו שפטורות מתלמוד תורה כך פטורות ממזוזה, שהרי הוקשו זו לזו שנאמר (שם) 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם' וגו' 'וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ'. משיבה הגמרא: לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ לפטור נשים ממזוזה דִּכְתִיב בה 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם' – שהמקיימה זוכה לאריכות ימים, וכי האם רק גַּבְרֵי בָּעֵי חַיֵּי – צריכים אריכות ימים, ואילו נָשֵׁי לֹא בָּעֵי חַיֵּי – לא צריכות אריכות זו.שואלת הגמרא, והאם פטור הנשים נלמד מתפילין: וַהֲרֵי סוּכָּה דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא היא דִּכְתִיב (ויקרא כג מב) 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים', ולמרות זאת טַעֲמָא שנשים פטורות, דִּכְתֵב רַחֲמָנָא (שם) 'הָאֶזְרָח' – ודרשו (סוכה כח.) מהאות 'הא' לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים מחיוב סוכה, הָא לַאו הָכִי, היינו סבורים נָשִׁים חַיָּיבוֹת – ומדוע, הרי סוכה עשה שהזמן גרמא. מיישבת הגמרא: אָמַר אַבַּיֵי, אִיצְטְרִיךְ לגבי סוכה לימוד מיוחד לפטור הנשים, שלולי זה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל דִּכְתִיב 'בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ', ודורשים תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ – מצות סוכה שידור בה כדרך שדר בביתו כל השנה, מַה דִּירָה של כל השנה גר שם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ , אַף סוּכָּה מצותה שידור אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, ונמצא אם כן שגם אשה מְצוּוָה בסוכה. ולכך צריך מיעוט מיוחד 'האזרח' לפוטרה.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף: וְרַבָּא אָמַר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג ניסן, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבם מעש"ק, בקשת ברכה פ"נ.

בעת רצון יקרא על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ומובן שכל הוספה בעניני תורה ומצות [וככל שיהי' המצב טוב בזה, הרי בעניני טוב וקדושה תמיד יש מקום להוסיף עוד], מביאה הוספה בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ולביתו.

במ"ש שנדמה להם שמעת קנו בית המרקחת, פוקדים אותם מאורעות שלא על דרך הרגיל.

יש לברר אם לא הי' בקני' זו ענין דהשגת גבול וכיו"ב ואם ספק בדבר, והלא אדם קרוב אצל עצמו, מובן שיש לברר אצל רב מורה הוראה דעת תורה בזה.

המשך בעמוד קפה

אִיצְטְרִיךְ – לגבי סוכה לימוד מיוחד לפטור הנשים, שאם לא כן **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נַיילַף** מגזירה שוה שהן חייבות, נאמר 'חֻמָּשָׁה **עֲשָׂר**' – 'בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסּוּכּוֹת וגו' (ויקרא כג, לד). ונאמר 'חֲמִשָּׁה עָשָׂר' – וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת' (שם, ו), ונלמד חג הסוכות מֵחַג הַמַּצּוֹת' מַה לְּהַלָּן – בליל ראשון של פסח **נָשִׁים חַייָבוֹת** – באכילת כזית מצה, **אַף כָּאן** – בחג הסוכות **נָשִׁים חַייָבוֹת** – בישיבת סוכה. ולפיכך **צְרִיכָא** פסוק למעטן.

שאלה נוספת על הלימוד מתפילין: **וַהֲרֵי רְאִיָה** – לְהַרָאוֹת בבית המקדש ולהקריב עולת ראיה בשלשת הרגלים, **דִּמְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא** היא, **וְטַעֲמָא** שנשים פטורות מראיה משום **דְּכְתַב רַחֲמָנָא** (שמות כג, יז) 'יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ' – ודורשים **לְהוֹצִיא הַנָּשִׁים, הָא לָאו הָכִי** היינו סבורים **נָשִׁים חַייָבוֹת** – ומדוע לא יפטרו מהסיבה שזו מצות עשה שהזמן גרמא, כמו שלמדנו מתפילין. מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – גם לגבי ראיה לימוד מיוחד לפטור הנשים, שלולי לימוד זה **סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא נַיילַף** מגזירה שוה שהן חייבות, נאמר לשון 'רְאִיָה' – 'יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ' (שמות כג יז) בג' רגלים. ונאמר לשון 'רְאִיָה' – 'בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת 'וגו' (דברים לא יא) במצות הקהל, ונלמד מצות ראיה בג' רגלים מֵהַקְהֵל – כשם שחייבות בהקהל כך הם חייבות בראיה ולכן נצרך למיעוט מיוחד 'זְכוּרְךָ' לפוטרן.

קושייה על עצם דין המשנה: **וְאַדְּיֵלְפִינַן** ב'מה מצינו' **מִתְּפִילִּין לְפָטוּרָא**– לפטור נשים ממצות עשה שהזמן גרמן **נַיילַף מִשַּׁמְחָה** – משמחת הרגל שנשים חייבות בה **לְחִיּוּבָא** גם בשאר מצוות עשה שהזמן גרמא. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, אִשָּׁה** – אין השמחה חובה עליה, אלא **בַּעְלָהּ מְשַׂמְּחָהּ** – במאכל משתה ובגדי פשתן, ואין ללמוד ממנו לשאר מצות עשה שהיא האחראית על קיומן. שואלת הגמרא: והלוא **אַלְמָנָה** – שנזכרה במצוה זו שנאמר (דברים טז יא) וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אַתָּה...וְהָיִתָּ אַךְ שָׂמֵחַ... אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ' **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, הרי אין לה בעל ומצות השמחה מוטלת עליה, ואם כן ממנה נלמד לחייב הנשים גם בשאר מצות שהזמן גרמן. משיבה הגמרא: שגם באלמנה אין הציווי עליה, שהכתוב מדבר **בְּשָׂרוּיָה אֲצָלוֹ** – בעניה שנמצאת במחיצתו, וציוהו הכתוב לשמחה משלו, כחלק מבני משפחתו.

עוד קושייא על הפטור שנלמד מתפילין: **וְנַיילַף** ב'מה מצינו' **מֵהַקְהֵל**, שכשם שנשים חייבות בהקהל כך בכל מצות עשה שהזמן גרמן. מתרצת הגמרא שלא ניתן ללמוד מהקהל: **מְשׁוּם דַּהֲוָה** מצות **מַצָּה וְהַקְהֵל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין** מלמדים על מצות אחרות הדומות. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, תְּפִילִּין וּרְאִיָה** שבשניהם נכתב פטור נשים, **נַמִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִים**, וכיצד אמרנו לעיל (עמ' א) שמ'תפילין' למדים לפטור הנשים מכל עשה שהזמן גרמא. מתרצת הגמרא: **צְרִיכִי** – צריך להכתב פטור נשים בתפילין וראיה בכל אחד באופן בנפרד, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק **בִּתְפִילִּין, וְלֹא כָּתַב** גם **בִּרְאִיָה, הֲוָה אֲמִינָא נַיילַף** מגזירה שוה שחייבות בראיה. שכן נאמר לשון 'רְאִיָה' – 'יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ' (שמות כג יז) במצות הראיה שבג' רגלים', ונאמר לשון 'רְאִיָה' במצות הקהל, 'בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת 'וגו' (דברים לא יב) – כשם שחייבות במצוה זו כך חייבות בראיה שבג' רגלים, לכך פירש 'זְכוּרְךָ' במצות ראיה לפוטרם. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** פטור נשים רק **בִּרְאִיָה וְלֹא כָּתַב** גם **בִּתְפִילִּין, הֲוָה אֲמִינָא הרי אַקִּישׁ** –הוקשו **תְּפִילִּין לִמְזוּזָה** כאמור לעיל (בעמ' א), וכשם שחייבות במזוזה כך חייבות בתפילין, ולפיכך **צְרִיכָא** – צריך להכתב פטור נשים בשני המקומות, ואין כאן שני כתובים הבאים כאחד.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שכשיש צריכותא ניתן לדרוש ב'מה מצינו' קשה, שהרי מצות **מַצָּה** וְהַקְהֵל שנתפרש בהם שנשים חייבות **נַמִּי צְרִיכִי** לכפול בהם החיוב, כפי שסבורה הגמרא בהמשך, וכיון שכך נלמד מהם שנשים חייבות בכל עשה שהזמן גרמא. משיבה הגמרא: **לְמַאי צְרִיכִי** – מהי צריכותא במצות הללו, **כְּשִׁלְמָא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא** שחייבות בהַקְהֵל **וְלֹא כָּתַב** שחייבות **בְּמַצָּה, הֲוָה אֲמִינָא** שממצה הן פטורות, שכן כאמור לעיל **נַיילַף** מהה'יקש של 'חֲמִשָּׁה עָשָׂר' 'חֲמִשָּׁה עָשָׂר' שנאמר גם בחג המצות וגם בחג הסוכות, ונלמד חג המצות מֵחַג הַסּוּכּוֹת, כשם שפטורות מסוכה כך פטורות ממצה, ולכך פירשה התורה שחייבות במצה. **אֶלָּא נִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** שחייבות **בְּמַצָּה**, ודי לנו **וְלֹא בָּעֵי** שוב לפרש שחייבות בהַקְהֵל, **וַאֲנָא אֲמִינָא** מסברא, אם **טָפֵלִים** – תינוקות **חַייָבִים** שנאמר 'הַקְהֵל אֶת הָעָם וגו' 'וְהַטַּף' (דברים לא יב), **נָשִׁים לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיתחייבו, **הֵילְכָךְ** – כיון שאין צורך ללימוד מיוחד לחייב נשים בהקהל, לכן **הֲוָה לְהוּ** – מצה והקהל **שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד וְאֵין מְלַמְּדִים** למצוות אחרות.

שואלת הגמרא: **הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר** שני כתובים הבאים כאחד **אֵין מְלַמְּדִין, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שגם שני כתובים **מְלַמְּדִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** מדוע אין לומדים ממצה והקהל שנשים חייבות בכל עשה שהזמן גרמא. כאן לא תורצה שאלה זו, ובהמשך הסוגיא (לה.) היא מיושבת על ידי המימרא של פפונאי.

שאלה נוספת על הנאמר המשנה: **וְתוּ יֵשׁ לְשָׁאוּל, מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַייָבוֹת, מָנָלָן** שחייבות. משיבה הגמרא: **דְּיָלִיף** – דין זה **מִמּוֹרָא** – שנאמר 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ' (ויקרא יט ג), **מַה מּוֹרָא** שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא **נָשִׁים חַייָבוֹת** בה, שנאמר 'תִּירָאוּ' לשון רבים הבנים והבנות. **אַף כָּל מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא נָשִׁים חַייָבוֹת.** מקשה הגמרא: **וְנַיילַף** שפטורות כשם שמצאנו שהן פטורות **מִתַּלְמוּד תּוֹרָה.** מתרצת הגמרא: **מְשׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ** מצות **תַּלְמוּד תּוֹרָה וְפְרִיהּ וּרְבֵיהּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִים** למצות אחרות.

המשך מעמוד קפב

והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחם בטוב לפניהם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין, והיא תשמור על מנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר